

А. М. ВОЛИНСЬКА

Аліна Миколаївна Волинська, ад'юнкт Національної академії внутрішніх справ

СТАН НАУКОВОЇ РОЗРОБКИ ДОГОВОРУ НАДАННЯ ДЕТЕКТИВНИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

Тематика укладення договору про надання детективних послуг фізичним та юридичним особам приватними детективами та приватними детективними організаціями викликає науковий інтерес спеціалістів різних галузей, політиків, народних депутатів. Проте в їхніх працях основна увага зосереджується на розкритті зарубіжного досвіду щодо практики укладання таких договорів в інших країнах світу та обсягу детективних послуг, що надається суб'єктами детективної діяльності, умовах ліцензування, взаємодії з правоохоронними органами. Значно менше уваги приділяється характеристиці договору про надання детективних послуг з позиції цивільного права. Водночас укладення та виконання договору з надання детективних послуг регулюється нормами саме цивільного права, що актуалізує необхідність відповідного дослідження.

Зазначену проблематику найбільш активно висвітлюють наступні українські (К. Бугайчук, В. Попов, В. Черков, О. Чередниченко, О. Чорний) та зарубіжні (Д. Брагер, В. Горovenко, О. Солнишкова, О. Федорова) фахівці. Аналіз їх наукових праць у вказаній сфері дає змогу виокремити наступні основні напрями дослідження: 1) аналіз міжнародного досвіду приватної детективної діяльності. Ця проблематика найбільш активно вивчається вітчизняними науковцями, що зумовлюється відсутністю правового регулювання зазначеної сфери і необхідністю впровадження позитивного зарубіжного досвіду. Міжнародний досвід детективної діяльності найбільш ґрунтовно досліджують К. Бугайчук, В. Попов, В. Черков та інші; 2) розгляд законопроектів про договір приватної детективної діяльності в Україні. Такою спрямованістю характеризуються статті О. Шелухіна, С. Юрка, О. Чередниченко та деяких інших фахівців; 3) дослідження приватної детективної діяльності з погляду цивільного права (І. Бровкін, В. Горovenко, О. Федорова, Я. Сиротин).

Метою зазначеної статті є вивчення стану дослідження договору на укладання детективних послуг в Україні.

Розглянемо основні положення та висновки наукових праць зазначених авторів щодо детективної діяльності та укладення договору про надання детективних послуг.

1. В. Черков та П. Попов аналізують приватну детективну діяльність у розвинутих країнах світу на прикладах досвіду Сполучених Штатів Америки, Великобританії, Німеччини, Франції, Іспанії, Італії. Вони звертають увагу на загальні риси детективної діяльності у цих країнах та виділяють її особливості. Так, вказується, що для здійснення детективної діяльності потрібна ліцензія. Особливість ліцензування у США полягає у тому, що в країні існує три класи ліцензій, які видаються приватним детективам. Це ліцензія класу «А» (за нею дозволяється лише збір інформації), ліцензія класу «В» (передбачає виконання охоронної функції), ліцензія класу «С» (комбінована ліцензія). До особливостей детективної діяльності у США, автори відносять відсутність федерального закону; існування трьох основних видів приватних правоохоронних організацій; різні вимоги до осіб, які бажають зайнятися детективною діяльністю у різних штатах; заборона приватним детективам спиратися на криміналістичні обліки поліції.

До специфіки регулювання відносин у сфері приватної детективної діяльності у Великобританії науковці відносять відсутність єдиного нормативно-правового акта щодо реєстрації приватних детективів (на сьогоднішній день такий нормативно-правовий акт уже прийнято); надання приватним детективам можливості використовувати достатньо широкий вибір технічних засобів для здійснення своєї діяльності на відмінну від діяльності приватних детективів інших країн. Спираючись на статистичні дані (близько 70 % англійських приватних детективів раніше працювали у поліції), В. Черков та П. Попов роблять висновок про тісне інформаційне співробітництво між приватними детективами та поліцією при розслідуванні злочинів та захисті прав і свобод особи.

Увага дослідників акцентується на особливості законодавства Німеччини щодо організації приватної детективної діяльності – вона регулюється законом «Про приватні підприємства», а щоб бути детективом, не треба мати спеціальної юридичної або спеціальної освіти та досвіду. Однак у Німеччині працюють установи з підготовки приватних детективів.

В. Черков та П. Попов розкривають особливості правового регулювання приватної детективної діяльності у Франції, Іспанії, Італії. Французьке законодавство, на відмінну від англійського і німецького, регламентує приватну розшукову та приватну охоронну діяльність окремо, приватні детективи співпрацюють за законодавством з державними правоохоронними органами; встановлено досить жорсткі вимоги (щодо віку, громадянства, підготовки, рівня знань, відсутність судимості) для здійснення приватної детективної діяльності. Приблизно такі ж вимоги передбачено законодавством Іспанії, позитивним є наявність спеціальних навчальних закладів з підготовки приватних детективів. Особливістю іспанського законодавчого регулювання є заборона приватним детек-

тивам вести справи про службові злочини, у разі його виявлення слід обов'язково повідомити поліцію. Науковцями зазначається про законодавчу основу приватної детективної діяльності в Італії; умови отримання ліцензії; наявність спеціальної таблиці послуг, в якій вказується на обсяг послуг, що надаються приватним детективам; дозвіл останнім носити вогнепальну зброю, негайне повідомлення державним правоохоронним органом про відомі злочини. У підсумку автори звертають увагу на значну роль приватних детективів (агентств, бюро) у сфері протидії злочинності, забезпеченні безпеки громадян, підприємств і держави в цілому¹.

Порівняльно-правовий аналіз інституту приватних детективів за кордоном (США, Великобританія, Франція, Іспанія, Італія) здійснюється також К. Бугайчуком. Він розглядає компетенцію приватних детективів, вимоги щодо отримання ними ліцензії, взаємовідносини між приватними детективами та державними правоохоронними органами. Варто звернути увагу на наведені цим автором наступні статистичні дані. Так, на 2008 р. у США налічувалося понад 3 500 розшукових агентств, бюро і компаній, з них у Нью-Йорку – 713 зареєстрованих і у два рази більше незареєстрованих.

Серед викладеної інформації варто для запозичення є дані про те, що у США розшукові бюро самостійно або разом із правоохоронними органами можуть збирати інформацію про злочини або погрози стосовно уряду США й окремих штатів; в Іспанії діє Етичний кодекс приватних детективів, який розповсюджується на всіх членів Асоціації приватних детективів Іспанії; приватні детективи Італії беруть участь у розслідуванні кримінальних справ; у зарубіжних країнах працюють навчальні центри з підготовки приватних детективів; їм може надаватися доступ до інформаційних баз правоохоронних органів; для виконання своїх функціональних обов'язків приватні детективи можуть отримати право на носіння зброї в порядку, передбаченому законодавством².

Практика приватної детективної діяльності розглядається також й іншими авторами, зокрема О. Чередниченко та А. Чередниченко³, С. Юрко⁴.

2. Серед наукових праць, в яких розглядається українська практика приватної детективної діяльності, відмітимо статті К. Калюги, О. Чорного, О. Шелухіна, О. Чередниченко, С. Юрка. Основними напрямками їхнього дослідження є стисла характеристика практичної приватної діяльності в Україні, послуг приватних детективних агентств, аналіз законопроектів «Про приватну детективну діяльність».

К. Калюга, розглядаючи існуючу практику надання детективних послуг в Україні, можливі проблеми з ліцензуванням цієї діяльності, окремі законопроекти у зазначеній сфері, у висновку підкреслює необхідність у майбутньому законі: чітко визначити предмет детективної діяльності; зазначити принципи надання детективних послуг (конфіденційність, порядність, інформування клієнта про можливі перспективи розслідування), визначити інформаційною основу, яку будуть використовувати приватні детективи та пропонує дозволити приватним детективам проводити оперативно-розшукові заходи⁵.

Аналіз проектів Законів України «Про приватну детективну діяльність» здійснюють С. Юрко та О. Шелухін. Так, С. Юрко, досліджуючи перспективи законодавчої регламентації детективної діяльності в Україні, здійснює порівняльне визначення поняття «приватна детективна діяльність» за проектами законів від 13 лютого 2012 р., 25 лютого 2008 р., 7 квітня 2004 р., 1 липня 2004 р., 5 квітня 2000 року. На його погляд, найбільш оригінальним є визначення у проекті закону від 25 лютого 2008 р., у якому звертається увага не тільки на те, що діяльність приватних детективів є наданням приватних детективних послуг суб'єктами детективної діяльності, а й на те, що детективна діяльність є системою гласних розшукових заходів. Такий підхід узгоджується, на думку автора, з Законом України «Про оперативно-розшукову діяльність». Проте найбільш дискусійним питанням С. Юрко вважає перелік надання детективних послуг, зауважуючи, що в окремих проектах приватні детективи можуть дублювати деякі функції правоохоронних органів. На цьому аналіз законопроектів С. Юрко закінчується.

Варті уваги аргументації автора проти і за приватної детективної діяльності в Україні. Найбільш поширеним є наступний аргумент проти приватної детективної діяльності – будуть порушені права особи на невтручання в особисте і сімейне життя, які гарантуються Конституцією України та ст. 182 Кримінального кодексу України встановлена юридична відповідальність за порушення недоторканності приватного життя. Аргументами на користь приватної детективної діяльності, з погляду С. Юрко, є забезпечення реальної, а не декларативної змагальності сторін на досудовому слідстві та додаткових надходжень у державний бюджет, приватна детективна діяльність буде сприяти більшому розкриттю злочинів. Тобто, приватна детективна діяльність вбачається науковцем як діяльність, що повинна здійснюватися в кримінально-правовій сфері. У висновку С. Юрко зазначає, що законодавчому регулюванню зазначеної сфери перешкоджає відсутність політичної волі суб'єктів законодавчого процесу⁶.

О. Шелухін до питання про приватну детективну діяльність звертається під час розгляду проблем ліцензування діяльності недержавних охоронних структур. Аналізуючи проект Закону України «Про приватну детективну (розшукову) діяльність» (номер реєстрації та дата законопроекту автором не зазначається), він вказує на спрямованість приватної детективної діяльності (пошук людей, збирання та фіксація інформації, розшук предметів, майна, людей, тварин, установлення фактів та з'ясування різних обставин на замовлення клієнтів), перераховує послуги, які можуть надаватися суб'єктами приватної детективної діяльності (за 12 пунктами), прогнозує ліцензування цієї діяльності та необхідність заздалегідь розробити ліцензійні умови надання послуг з детективної (розшукової) діяльності⁷.

У своїй іншій статті О. Шелухін, розглядаючи правове регулювання послуг у сфері забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання (на прикладі недержавних підприємств), наводить аналіз цього ж

законопроекту та зазначає, що у законі про приватну детективну діяльність повинні бути відображені: види детективної діяльності та їх відмінність від адвокатської практики, охоронної й інших суміжних видів підприємницької діяльності; її конкретні форми, методи і засоби здійснення; особливості легітимації (реєстрації, ліцензування) приватної детективної діяльності, а також її припинення; повноваження приватних детективів і обмеження у своїх повноваженнях; можливості і правила застосування зброї та спеціальних засобів, гарантії соціального і правового захисту приватних детективів, контроль та нагляд за здійсненням такої діяльності⁸.

3. Цивільно-правову спрямованість детективних послуг розглядають у своїх дисертаційних дослідженнях зарубіжні правники А. Бровкін, В. Горovenko, О. Федорова, Я. Сиротин. Відразу вкажемо, що цими та іншими російськими авторами одночасно аналізується і детективна і охоронна діяльність, виходячи із того, що зазначені види діяльності регулюються одним законом Російської Федерації «Про приватну детективну та охоронну діяльність».

А. Бровкін ґрунтовно розробляє наступні проблеми розробки договору на надання приватних детективних (розшукових) послуг у цивільному праві і кримінальному процесі: аналіз і уточнення таких понять цивільно-правової науки, як правове регулювання зобов'язань, у тому числі з надання послуг; визначення сутності приватного розшуку і його місце у захисті суб'єктивних прав, зокрема у кримінально-процесуальній діяльності; з'ясування форм участі приватного детектива у кримінально-правовому процесі та характер, форми, види, умови їх взаємодії з правоохоронними органами. У кандидатському дослідженні доводиться необхідність прийняття самостійного нормативно-правового акта, що регулює приватну детективну діяльність; визначено особливості договору на надання приватних детективних послуг: укладення його тільки з суб'єктом, який має відповідний дозвіл (ліцензію) і тільки за окремими видами послуг, що відображається на змістові прав і обов'язків сторін, умовах відповідальності; висловлюється твердження, що під час приватної детективної (розшукової) діяльності можуть розв'язуватися окремі завдання, аналогічні тим, які вирішуються у оперативно-розшуковій діяльності, проте вони не тотожні. Приватний детектив у разі представлення інтересів клієнта у кримінальному судочинстві може виступати у кримінально-процесуальній відносині і бути діючим учасником кримінально-процесуальної діяльності. На думку дослідника, з якою ми погоджуємося, взаємодія приватного детектива з учасниками кримінального процесу підвищує ефективність захисту законних інтересів потерпілого⁹.

Розглядаючи приватну розшукову та охоронну діяльність з позицій цивільного права, В. Горovenko підкреслює, що зазначені види діяльності є різновидністю підприємницької діяльності. Своє твердження він обґрунтовує наступним чином: ці види діяльності здійснюються їх суб'єктами самостійно; на свій ризик; особи, що здійснюють цю діяльність, її реєструють як підприємці. Проте така діяльність є особливою, оскільки їй притаманні специфічні ознаки: вона має правоохоронний характер; сукупність послуг, які надаються, є особливими; склад суб'єктів її здійснення використовує специфічні засоби і способи для надання розшукових та охоронних послуг; склад суб'єктів надання розшукових та охоронних послуг є своєрідним; до співробітників розшукових та охоронних організацій встановлено спеціальні вимоги; наявний особливий порядок ліцензування суб'єктів зазначеної діяльності.

Науковець наводить авторську дефініцію приватної розшукової та охоронної діяльності, яку тісно пов'язує з їх ознаками. На його погляд, приватна охоронна і розшукова діяльність – це правоохоронна, самостійна, ризикова діяльність, спрямована на отримання прибутку від задоволення потреб фізичних і юридичних осіб із забезпечення реалізації і захисту майнових та немайнових прав і законних інтересів, здійснювана через надання особою сукупності пошукових та охоронних послуг за допомогою специфічних засобів і способів, комерційними організаціями, які отримали в спеціальному порядку ліцензію, працівники яких повинні мати російське громадянство. Вважаємо, що з такою дефініцією можна погодитися лише за умови відокремлення зазначених видів діяльності, які не є аналогічними щодо надання предмета послуг, тим більш, що ці види діяльності окремо характеризує і законодавство, у тому числі РФ¹⁰.

О. Федоровою досліджується широке коло різносторонніх аспектів щодо детективної та охоронної діяльності, а саме: спеціальна правосуб'єктність і дієздатність фізичних та юридичних осіб, які здійснюють приватну детективну та охоронну діяльність; особливості їх участі у цивільному обігу та зобов'язальних правовідносинах, а також цивільно-правова відповідальність. У висновку дослідниця пропонує розмежовувати предмет правового регулювання приватної детективної та охоронної діяльності (основою якої є цивільно-правовий договір з надання послуг детективних та охоронних послуг); підкреслює самостійне місце у системі договорів з оплатного надання послуг договорів на надання приватних детективних і охоронних послуг; вказує на необхідність включити поняття «детективні послуги» і «охоронні послуги» в Загальноросійський класифікатор послуг населенню ЗК-002-93, затверджений постановою Держстандарту РФ від 28.06.1993 № 163¹¹.

Різномічні питання визначення правової природи, змісту і видів приватної детективної й правоохоронної діяльності; виявлення ролі і значення цієї діяльності у системі правоохоронної діяльності; дослідження системи її нормативно-правового регулювання; з'ясування і аналіз організаційно-правового механізму забезпечення зазначеної діяльності та виявлення проблем удосконалення цього механізму досліджує Я. Сиротин. Заслужують на увагу його висновки про подвійну правову природу приватної детективної (розшукової) і охоронної діяльності, яка, з одного боку, є особливою категорією підприємницької (недержавної) діяльності, що виникла в умовах розвитку соціально-економічних і товарно-грошових відносин у державі, а з іншого боку, змістом приватної детективної і охоронної діяльності є надання особою сукупності послуг, що носять правоохоронний характер і здійснюються за допомогою особливих способів і засобів підприємствами, які

мають спеціальний дозвіл органів внутрішніх справ; виділення чотирьох видів приватної детективної та охоронної діяльності: інформаційно-аналітичну, пошуково-розшукову, охоронну, консультаційну; чотирьох напрямів взаємодії між приватними детективними (розшуковими) і охоронними структурами з іншими правоохоронними органами: правове співробітництво, методичне та технічне співробітництво, інформаційне партнерство, оперативна взаємодія і підтримка та інших, які, на наш погляд є позитивним внеском у розробку теорії приватної детективної діяльності¹².

Аналіз наукової літератури, в якій досліджується тематика приватної детективної діяльності, дає змогу дійти наступних висновків: українськими фахівцями договір про надання детективних приватних послуг висвітлюється однобоко, ними здійснюється в основному аналіз зарубіжного досвіду у зазначеній сфері з виділенням особливостей такої діяльності у різних країнах. Поверхово наводиться аналіз законопроектів про приватну детективну діяльність. З позицій цивільного права договір про надання приватних детективних послуг фактично не аналізується. Водночас зарубіжні дослідники вже розглядають зазначений договір як різновид цивільно-правового договору в зобов'язальному праві; зазначають його підприємницький характер; надання суб'єктами приватної детективної діяльності оплатних послуг. Вважаємо, що дослідження цивільно-правової природи договору про надання детективних послуг належить до актуальних напрямів подальших досліджень у науці цивільного права.

¹ Черков В. О. Приватна детективна діяльність в розвинутих країнах світу / В. О. Черков, П. О. Попов // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е. О. Дідоренка. – 2010. – № 2. – С. 248–259.

² Бугайчук К. Л. Інститут приватних детективів за кордоном: порівняльно-правовий аналіз / К. Л. Бугайчук // Право і безпека. – 2016. – № 1 (60). – С. 7–13.

³ Чередниченко О. Ю. Проблемні питання детективної (розшукової) діяльності в Україні, історія розвитку, світовий досвід, ринок приватної детективної (розшукової) діяльності / О. Ю. Чередниченко, А. О. Чередниченко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2014. – Вип. 45. – С. 272–280.

⁴ Юрко С. Особенности частной детективной деятельности в США / С. Юрко // LEGEA SI VIATA. – IULIE 2014. – С. 130–133.

⁵ Калюга К. Обгрунтування можливості та доцільності детективної діяльності в Україні / К. Калюга // Право України. – 2014. – № 12. – С. 170–177.

⁶ Юрко С. С. Перспективы законодательной регламентации детективной деятельности в Украине / С. С. Юрко // Право і суспільство. – 2014. – № 5.2. – С. 370–373.

⁷ Шелухін О. М. Щодо питання ліцензування діяльності недержавних охоронних структур / О. М. Шелухін // Проблеми правознавства та правоохоронної діяльності. – 2011. – № 4. – С. 70–74.

⁸ Шелухін О. М. Правове регулювання послуг у сфері забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарювання (на прикладі недержавних підприємств) / О. М. Шелухін // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 1. – С. 263–275.

⁹ Бровкин А. В. Договор на оказание частных детективных услуг : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 / Бровкин Александр Владимирович. – М., 1998. – 156 с.

¹⁰ Горovenko В. В. Гражданско-правовое регулирование частной детективной и охранной деятельности : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. : 12.00.03 / Горovenko Василий Викторович. – Екатеринбург, 2001. – 199 с.

¹¹ Федорова О. Г. Гражданско-правовое регулирование частной детективной и охранной деятельности в Российской Федерации : дисс. ... канд. юрид. наук : спец. : 12.00.03 / Федорова Оксана Геннадиевна. – СПб., 2002. – 217 с.

¹² Сиротин Я. О. Организационно-правовые основы частной детективной и охранной деятельности в Российской Федерации : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 «Судебная власть, прокурорский надзор, организация правоохранительной деятельности, адвокатура» / Я. О. Сиротин. – М., 2008. – 28 с.

Резюме

Волинська А. М. Стан наукової розробки договору надання детективних послуг в Україні.

Аналізується наукова література, яка висвітлює різнобічні аспекти укладання договору на надання детективних послуг. Здійснюється розгляд праць, в яких досліджуються законопроекти про договір надання детективних послуг. Основна увага звертається на цивільно-правову характеристику таких договорів.

Ключові слова: договір, детективні послуги, детективна діяльність, правове регулювання, законопроект.

Резюме

Волинская А. Н. Состояние научной разработки договора оказания детективных услуг в Украине.

Анализируется научная литература, освещающая разносторонние аспекты заключения договора на оказание детективных услуг. Осуществляется рассмотрение работ, в которых исследуются законопроекты о договоре оказания детективных услуг. Основное внимание уделено гражданско-правовой характеристике таких договоров.

Ключевые слова: договор, детективные услуги, детективная деятельность, правовое регулирование, законопроект.

Summary

Volynska A. The state of scientific research of contract on providing detective services in Ukraine.

The scientific literature that highlights the diverse aspects of the contract for the provision of detective services is analyzed. The review of the papers, which studies the draft laws of a contract providing detective services is carried out. The main attention is paid to civil legal characteristics of such contracts.

Key words: contract, detective services, detective work, legal regulation, the draft law.